

Ս.ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ

ԵՒ

Ս.ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՔ

Բանասիրտ Ա զԲԻՆ մը խոստացեր էինք Կ.Պոլսոյ Առաքելոսէի կամաւել ճիշդ՝ Քէթիլի Թաղին մը զտնուած «Ս.Նիկողայոս» եկեղեցւոյն (Քէթիլի Ճէփէօլլի) և Պալատի Թաղին մը զտնուած «Ս.Հրեշտակապետ» եկեղեցւոյն վրայ խօսիլ կրէին, «և հրատարակել մեր անձնական ծանօթութիւններն» : (Երես 56) : Արդ՝ երկու յօդուածոցն իր կատարելք մեր խոստումը :

Նպատակ ունենալով պատրաստել Կ.Պոլսոյ հայ եկեղեցեաց պատմութիւնն, հրատարակելով նաև անոնց մը պահուած այլևայլ ձեռագրաց ցուցակներն և բազմատեսակ արձանագրութիւնքն, երբեք զիտական արդաներ իր կատարիւնք Պոլսոյ զանազան Թաղերը, չմոռնալով այցելել նաև Բիշակապետի Թաղերն ու եկեղեցիներն և մէկիւրի փոխուած եկեղեցիները : Մեր իրաքանչիւր արդանն օրն օրին իր նշանակիւնք մասնաւոր թղթերու վրայ . բայց ախարս որ մեր այս աշխատութեանն ալ մէկ երկու թղթի կտորներ միայն հասած են մեր ձեռքը . մնացածները վտանգի հանդիպած ըլլալով : Նա փախստական այս թղթիկներին է որ կ'օգտուէնք, մեր ներկայ յօդուածը գրած ժամանակ :

Առաջ-քննարկի կամ Քէթիլի Թաղի Ս.Նիկողայոս եկեղեցւոյն վրայ շատ քան չոտնիւք ըսելիք, քանի որ Դոկտ. Պասպատի զրգիւն Թարգմանուած կտորն ընդարձակ կերպով

պատճառ և ամեն ինչ. (Տե՛ս Բանասէր, Գիրք Ա, էրես 46-
 49). Քայն պէտք է աւելցնենք՝ թէ նոյն Ս. Նիկողայոս ե-
 կեղեցին ոչ քայն Հայոց կը պատկանէր, այլ և անոր կենսա-
 նոյնպէս Քաջային զաղթող հատինացոց տրուած էր. այս
 վերջիններս կը կառավարէին եկեղեցին՝ Դոմինիկեան կրօնաւորաց
 ձեռք: Հ. Պապա Լ. Ինճիճեան իր բազմահատոր Աղիարեա-
 ղերութեան Քշ Պաշտօնի Փերջմբէ - Բազար Թաղէ Լատինա-
 կան Ս. Պետրոս և Պօղոս եկեղեցոյն վրայ խօսելով կ'ըսէ՝ թէ
 «յայտ եկեղեցի պահի և խաչ ինչ արծաթի, յորոյ ի մի կողմն
 են չորս աւետարանիչք, և ի միւս կողմն Ս. Նիկողայոս և Աս-
 տուածաճին, և լատին գիր շարքանակի, որ ցուցանէ շինեալ
 ի յիշատակ Ս. Նիկողայոսի եկեղեցոյն Ստամպուլու, որ այժմ կը
 չի Բէթէլէ ծախուի: (Ինճիճեան, Աղիարեաք. Մասն Բ, Հա-
 տոր Ե, Աղիարէ ԺԶ, Օսմանեան պերտութեան ոչ յետադիմ
 էրես 187): Բարեկիցատափն Ինճիճեան խօսելով նաև Բէթէլէ
 մզկիթին վրայ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ. «Յառաջ
 «ժամանակաւ բաց ի կէտ եկեղեցոյն՝ չգոյր ինչ սեփական Հա-
 յոց, բայց եթէ սակաւ ծառատունկ, գերեզմանատուն և բա-
 ւրաստան. իսկ այլ Բուրաստանք և տունք չըզգայք ինչ ևս
 «տինացոց, յորս Հայք վարձուք բնակէին: Իսկ Գրիգոր պա-
 քրան տէրն Բազում շինուածս և տուն սեփականեցոյց ազգին
 «առաւել քան զհատինացոցն, որպէս գրի նա ինքն յիշում
 «յիշատակարանի: Իբր ի 1600՝ Տաճիկք կամեցան գրաւել
 «զայս եկեղեցի, այլ որ յայնժամ Դեպանն էր Գաղղիացոց
 «Պրիվեան մականուանեալ՝ արգել աղաչանք. յետ սակաւուց

«շարձեալ կամեալ զբաւել, մի-քթին կնքի զգոռն զամիս»
 «Կ. Հայք տանին առնա շոռա-ղս 200 ՚ի պարգև, խոստա-
 «նալով բերել այլևս. այլ կեսարացի Գրիգոր վարդապետն
 «սաստեղծով նոցա՝ թէ Կատինաց-ոց և սեփեական տերանց
 «անկէ զայդ հոգալ, զտուեալ 200 շոռա-ղն ևս հնա-
 «րիւք ի քն յետս առնուն. ընդ որ զարացեալ Տաճկաց՝ բազ
 «մոթեամբ ամբոյնի եկեալ անոր փոխէն ՚Է Գլխիթ յաւուրս
 «Դ. Սոս-լ» Միւրասայ:» (Անդ, երես 150 - 151):

Մենք ուրիշ տեղ ըսած ենք արդէն՝ թէ «երբ Ֆարթի
 ստաւան Միկիմիտ Բ 3. Պոլիսն առաւ (1453) Գարամա-
 նի (Յիւլիա) կողմերէն ալ բաւական Հայեր բերելով բնակե-
 ցոյց ի Սամաթիա Ս. Գիորգ եկեղեցւոյն շրջականերն: ... Այն
 ժամանակները նոյն եկեղեցին, որ Յունաց իշխաններէր և այլ
 և այլ պատճառներով զոց քնացած էր, իւր կոչու-մը Բանլը
 Էնլընէ: Հայք ապա իւր ստանան և հետզհետի կ'ընդարձա-
 կեն զայն, որ Հայոց Պատրիարքարան ալ կ'ըլնի այն ժամա-
 նակները:» (Ծառնիկ Լեագիւր, 2 Մարտ 1891, թիւ 25):

* * *

Գանք հիմա Պալարի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն:

Պատկաւորի զբքին իմացանք որ «Հայերը սոյն (Ս. Նիկողա-
 յոս) եկեղեցիէն հալածուելով՝ մէկ մասը Պալարի ճովեղերեւ
 դրան մօտերը եկան, և տեղւոյն շատ գեղեցիկ տաճարը կան-
 նեցին յանուն «Միքայիլ հրեշտակապետի»:» (Բանասէր, Ա.
 49): Արդ՝ Ինժիճեան Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն վրայ

խօսելով կ'ըսէ, թէ « այս էր խափանեալ եկեղեցի Յոնաց, որսկ յորժամ տաճիկք առին և ձեռաց Հայոց և Կաթինացոց « զսուրբն Նիկողայոս, Հայք (որոց զլուս եղև յայս գործ Ռըս ստակէս խարբերոցի) Բազում արծաթով և միզնորդութեամբ « հրամանագիր առին ի Բեժէպ փաղային^(*) որ զմի ամ կալաւ « զվէջիրութեան արժող և 1631. և առաքեալ զերիս չալու « զըս երաց զեկեղեցին և ետի ձեռս Հայոց: Այլ քանզի « խախտեալ էր յոյժ Գողով փղբը և խաւարին, Պօլպղծի Տեղ « Գրիկցի Աստուածատուրն այր ծարտարաբան՝ հրաման էաւ ի « ռդրանի վանն նորոգութեան. և նորոգեցաւ յորդորանօք « Պարոն տէր Գրիգորին՝ որ զայս ամենայն պատմի յիւրում յի « շատակարանի՝ յորմ առաք:

Յետ փանի ինչ աւուրց, այրեցաւ Թաղն Պալատի, որպէս « և ամենայն շրջակայ տունք հրէից՝ որ մերձ էին յոյժ յեկեղե « ցին, և տուն մեծատան ուրումն ի Յոնաց՝ որ Բարձր էր քան « զեկեղեցին, յորոց Բազում նեղութիւնս կրէին Հայք, իսկ ե « րկեղեցոյն՝ միայն շրջակայ շինուածքն այրեցան. իսկ ժեղանն « կործանեցաւ ի տաճկաց. յոյժ սակաւ անգրէն հրաման առ « րեալ Հայոց վերակացութեամբ վերոյնդեալ Գրիգորին, շինե « ցին զըրզակատն, զփողոցն, զտնեանն, և զտնանն անդրէն « նաստատեցին, և ի պեղեղն զերկեր, գտաւ զմիտք ինչ՝ զո « րոյ զջլուսն հագիւ կարացեալ ծածկել. գտին ի ներքոյ շին « քուած մեծ լցեալ Լողով. զորոյ զմի անկիւն և եթ ինն անձիկք « և հագիւ կարացին մաքրել զաւուրս չորս: Ի 1729 այրեցաւ այս

(*)

Երեմիա Զիւլպին գրի ձեռամբ Պայրաժ փաղային, որ նոսաւ վերէն 1636:

«Եկեղեցի Գանդերն 13 եկեղեցեթ Յունաց՝ որպէս զրէ Հաննա,
այլ Յովհաննէս Կոլոտ վայելուչ ևս ղինեաց քան զառաջինն ի
1730, ճեռնոսոսթեամբ Ակնցի Երևանենց Սեղբոսին՝ հրա-
ման առեալ յարքունուստ :» (Ինճիճ. անդ, երես 129-130):

Եկեղեցոյս աւագ դռան, որ նոր բացուած կ'երևայ, — ինչ
պէս կ'ընանք հետեցեւել սա պարագային, — հետեւեալ արձանագը-
րութիւնը կը կրէ .

«Ողորմութեամբն այ կառուցաւ Սբ տաճարնս արգեամբ ազ-
գիս հայոց . ի Պատրիարքութեան Տեառն Ստեփաննոսի Եպիսկո-
սոսի : Ծափ Տնն 1835 Սեպտեմբերի 7 :»

Ասկէ զատ, Ինճիճեանի նկարագրութեանն համեմատ «ա-
ւագ դռան տաճարի եկեղեցոյս» է հիւսիսային դռան, որ
«ոռնի ձողածոյ երկուս փեղկս քանդակեալս» :

Փեղկերու վրայի զերմաներէն (ու թէ լատիներէն) արձանագրու-
թեանց օրինակն ու թարգմանութիւնը տողած իր նաև մեր աշխատա-
կիցն Պր.Յ.Ս. (Բանաւիշ, Ա, 52). սակայն թարգմանութեան ա-
ռանց չեւսելով՝ կը յայտնեմք, թէ մեր ճեռօք օրինակուածն ա-
ւելի ճիշդ կը ներկայացնէ արձանագրութեանց բնագիրներն . ոստի եր-
կու արձանագրութիւններն ալ կը դնենք այս տեղ ըստ մեր օրինակու-
թեան .

IESVS. KAM. IMPEREL. VNDMACHTAVS. STRIG. E. GE

ISFLV. DI. IRAUE. D. WEXLEP. U. IER. KAUFER. IO. A² K¹ 721.

EORGIUS. MITHELDENMUTH. DENCIE.

TIODRACHEN. TODEN THUT 727..

«Այս փեղեք զտան, Կ՛ըսէ Ինճիճեան, ընդ երկրա-յարբու-
նի պալատան անդ յառուս Սուլ՝ Մանուկի, յորժամ բը
«ըրինն զերկիր Ի պէտս շինութեան զանազան շինուածոց զո-
«րն» ետ շինել նոյն արքայն. և յայնժամ Պապիկ անուն եր-
«կաթագործ արքունի գործարանին՝ զնոյ առեալ յարքունոսս,
«ոն ըստ չափու մեծութեան դրանն եկեղեցոյն երկաթի
«տախտակս զնոքոք յաւելեալ յարմարեալ եր աստին:» (Անդ,
երես 131):

Դրանս առջևի գաւթին միջ գերեզման մը կայ, հետե-
կալ արձանագրութեամբ.

«Աստ հանգչին ոսկերք Տ. Թադէոս Սրբազան Արք եպի-
«կոպոսի Թրակացոյ որ ծնաւ յամի Փրկչին 1810, ճեռնարդե-
«ցաւ վարդապետ յ'2 դեկտ» 1834, զփոխանորդութեանն
«սփարեաց զպաշտօն երկուց Պատրիարքացն Կ. Պօլսոյ Տ. Մա-
«թիի և Յակովբայ Ս. Արք եպիսկոպոսացն, և ՚ի 17 օգոստ»
«ամսեան 1852 ամին ընտրեցաւ յ'Արքեպիսկոպոսութիւն
«հայրենի Երկրին՝ ուր եկաց ամս իբր 25: Եւ ապա հրամար-
«տեալ պանդխտեցաւ ի Պօլիս և կարգեցաւ Քարոզիչ Ս. Ե-
«սեկեղեցոյս, միշտ դնէլով զանձն յուրաստ ի շինութիւն Հա-
«րաստանեայց եկեղեցոյ՝ ստաւր եղև յազոզութեան խնդրոյն
«գերեզմանատան Բերայի և շինութեան զանգակատան Ս. Եկե-
«ղեցոյս հանգեաւ ՚ի Տէր 1875 ամին յ'7 մարտի:»

Նոյն գաւթի վախուած իւղաներկ պատկերի մը տակ գրուած
է.

«Յիշատակ է այս պատկերս հանդերձ շրջապատովն ի դռուն

«Մի Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ . զոր ետուն լօնճագի տողրամա
«Յի պարուն յօհաննէսն , և եղբօրն գերես(տ)եծի պարուն ճա
«նիկն , իւրեանց արդեամբը վասն կենդանեաց իրեանց : և
«մանաւանդ ննչեցելոց հոգոյն պողոսի , դարթոսի և
«Թագոսեոյն ի վայելումն մի եկեղեցւոյ» :

«յամի տնն 1858 նոյեմբեր 25» .

Նոյնպէս հոն կախուած ուրիշ պատկերի մը տակ .

«Յի շատակ է մի Հրեշտակապետ օկեղեցի(ի)ն արդեամբ
«ունիաբանի բլուր տիֆիծոց խնաքին . վն կենաց և ննչեցել
«լոցն : յորդորմամբ՝ իկիթպաղի չիզմեծի մատեսի պետսին :
«և գանձապետ մատեսի մալխասին : ի ումկե [բառ մէւայլոն]
«խապզիմալ ուստայ զորային նորոքեցաւ : ոյլ յունվար Բ» :

Գաւթիս առջևը բացուող փոքրիկ պարտիզի մը մէջ
որ Առաջնորդ արանը կը տանի , աղբիւր մը կայ հետևեալ
արձանագրութեամբ .

« է

«Ողորմութեամբն այ բերեալ եղև զորս ազգասիրական
«զանիւք մի-թիվիլի ֆսազօր յօհան աղայի անասէր զի
«սնկան մատեսի զօրայի . խնդրի ի վայելողացդ յիշելի
«տիր : 1836 մարտ 16 » :

Յիշեալ գաւթին մէջէն փարեղէն աստիճաններով կիշ
նոսի եկեղեցւոյն տակն , ուր կայ լուսաղբիւր (այսպէս) մը
յանուն սրբոյն Արտեմեայ : Լուսաղբիւրն երկաթեայ փեղկե
րով ամրացած դռն մը ունի , որուն փովը՝ սանդուղին
ծիշդ դէմը՝ խորշի մը մէջ ագոցուած խաչքար մը կայ .

տակը սպախ գրուած .

« Կանգնեցաւ սք խաչս Բարեխօս առ ԱՅ Վն Կենաց Կա
« Բրկապցի մատենի Զովանիսին : Ի ռՃԷԹ Թ-ին : »

Այս խաչքարին վրայ կը տեսնուի Բիւզանդական խաչի մը
վերին մասն , որուն մէջ ուրիշ պատկեր խաչ մըն ալ քանդակուած
է :

Լուսաղբիւրին դռնին ներս մտնելով ուրիշ մատրան մը
մէջ կը գտնուինք . արեւելեան կողմը խորան մը , պատերուն
վրայ քանդակուած պատկերներ ու խաչեր են : Խորանին պատ
կերը խաչքար մըն է , որուն տակի արձանագրութիւնն է .

« Կանգնեցաւ : սք խաչս Բարեխօս առ ԱՅ . վասն . Կենաց
« Կարապցի մատենի . յալէքսանին . կողակցոյն . մատենի մա
« րիաւին ջաւակացն . Պօղոսին . Պետրոսին հաճի Զարութի[ն] .
« Մաղաքին Եւային . հանգուցեալ հօրս մատենի Զարութի[ն]
« և հանգուցեալ որդոյն Էմուրջան . և . Սահակին . ՌԾՂԳ Թ[խն] : »

Բուն լուսաղբիւրն՝ հարաւային կողմը կը գտնուի . առաստաղոյ
պատկեր ջրէոր մը , վրան փոքրիկ բայց զարդարուն խաչքարով մը .
ասոր ալ վրան՝ դարձեալ պատին մէջ էրւումած՝ Արտեմեայ
վկային մարմարինի վրայ քանդակեալ պատկերը , որոն երկու կող
մը գրուած է .

Այսինքն՝ « Սուրբն Արտեմիոս » :

Այս հարաւային պատին մէջ անցած մարմարեայ ուրիշ պատ
կեր մը կայ, առաջինէն 1 1/2 մետրի չափ հեռաւորութեամբ, որ
լը ներկայացնէ կին մը, քանի մը մանուկներով, և այս արձանա-
գրութեամբ, քիչ մը տարբեր Պասպատի օրինակածին. (Տե՛ս
Բանասէշ, Ա. 51).

ΓΛΥΚΕΑ ΗΡΑΚΩΝΤΟΣ

Այսինքն՝ «Անոյշ Հերակոնտեան»:

Դարձեալ այս պատին վրայ, մոից դրան ծիշք դիմացը,
խորշի մը մէջ, խաչքար մը կայ, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

«Կանգնեցաւ սբ Ժս Բարեխօս առ Աժ. Վս կենաց սրբոյ
«Եկեղեց-ոյս Բազմաշխատ Նշան Խալիճային. և ճնորացն.
«մահտեսի Սիմիոնին. և Մարիամին. և Կողակցոյն. Աննային.
«և համօրին կենդանեացն և ննջեցեւոցն. Ի ՌԾԶԹ թվին»:

Իսկ արեւմտեան պատին մէջ խաչելութեան մը քանդակած
պատկերն ագոցուած է, որ լը կրէ օս արձանագրութիւնը.

«Կանգնեցաւ սբ Ժս Բարեխօս առ Աժ Վս կենաց կա
«սնցի մահտեսի Յակօբի որդի Հա[ւ]րապետին և եղբարցն
«եղէային և Յարութիւնին. ներք թող ռԾԶԹ»:

Դարձեալ այս արեւմտեան կողմը, խորշի մը մէջ, փոքրիկ
խաչքարի մը տակ զրոսած.

«Յշտկ է սբ Խա[ւ]ս Ստեփանի որդի Միքումին և Նա
«րինին»:

Հարաւային պատին մէջ ալ, մարմարիոնի մը վրայ, խաչ
մը քանդակուած է, այսպէս.

Եւ ասոր տակ գրուած է .

« Կանգնեցաւ սբ քարերս առ Ած լն կենաց մահ
սատի . Սուրբանին և Կիւլսիին և Տնողացն Կիւլսիին
« և Մարիամին . մահտեսի Յ[ա]կօբին . Աննային . Սողոմոնին .
« Եւ Ծէթ » :

*
* *

Ինչպէս վերեւ՝ յօդուածիս սկիզբն ըսինք , մեր աղետաւոր
թիւներէն Լատակոտորներ միայն հասած են ձեռուրչին .
արդ , Կ. Պոլսոյ Լայ եկեղեցեաց պատմութեան վերաբերեալ
մեր թղթերուն միջին « Պալաթ » վերտառութիւնը կը ողջը
րարիկէ մը՝ երկու թղթի կտորներ ալ գտած ենք , որոնց Պա
լաթի Թաղին վերաբերիլը չենք յիշեր . թերեւ Պոլսին
դուրս՝ Զմիւռնիոյ և կամ Կարնոյ նահանգներուն միջ մեր կա
տարած ողակոտութիւններէն ճաշած ըլլան անոնք , Վերջինս,
այսինքն Կարնոյ վերաբերիլն , աւելի հաւանական կը համա
րինք . Բայց որովհետեւ ապակով չենք , կը հրատարակենք
զանոնք Պալաթի Թաղին վերաբերեալ յիշատակարաններուն
կցելով :

Այս երկու թղթիկներէն մին՝ ձեռագիր աւետարանի մը
նկարագրութիւնն է , այսպիս .

ԱԻԵՏԱՐԱՆ . — Թուղթք՝ 199 : — Մեծութիւն՝ 16X12 :

— Գրութիւն՝ երկիւն , մասին 12X8 : — Նիւթ՝ կարծր մա

զաղաթ :— Կազմ՝ փայտեայ կաշեպատ :— Հանգամանք՝
Մատթի աւետարանին վերջը թուղթ մը և Թովաննու վեր-
ջին քանի մը թուղթեր ինկած են , որոյ բուն յիշատակ-
րանն ալ կորած է . իսկ ասոնց փոխարին սկիզբը թուղթ
մը և վերջը երկու բամբակեայ թուղթեր աւելցած , որոնք
շատարկ են , և միայն չերջի աւելցած թղթերուն առաջի-
նը կը պարունակէ զեջիս ստացողին կողմէ բուրդերով
ջրոսած յիշատակարան մը :— Գիր՝ միջին երկաթագիր :—
Խորանք՝ Մատթի աւետարանին սկիզբը միայն ոսկեալ
կանաչ , կապոյտ և կարմիր գոյներով :— Կիսախորանք
Մարիսի , Լուկասոս և Թովաննու աւետարանաց սկիզբներն ,
մեկնոյն գոյներով :— ժամանակ , Գրիչ , Տեղի ևն անյայ-
թուղթ ինկած ըլլալուն համար :— Կերը ակնարկուած թի-
շատակարանն է . « Յիշեցէք ի քեզ Զնազարն որ ստա-
ցաւ զսուրբ Աւետարանս և ետ կազմել յիշատակ իւր և
ճնաւղաց իւրոց Զազարին . և Շաղգուլին . և եղբարցն
Մերանին . և որդոյն Յովանիսին Դարմանին և կենակցին
Զատոյին . և ալ ամ արեան մեր ճաւորացն . որք հանդի-
պեմ յիշեցէք . և Աժ ողորմի ասացէք . և ամ ամենե-
ցուն ողորմեսցի . ամէն ք :

Իսկ երկուորդ թղթիկն՝ ուրիշ ձեւազրի մը յիշատակարանն
է միայն : Կը ցաւեմ որ չենք կրնար յիշել թի ուր տեղին
օրինակած ենք զայն . զոր նոյնութեամբ կը գտնեմք հոս .

Իյեւթն հարիւրորդի տասներորդի իններորդի թուարկե-
րութեան առաջին հայոց , յառաջնորդութեան և ի դի-

տապետութեան ամբիջ հեղինակին և յազորդութեան և
 թողոյ սրբոյն Գրիգորի տն Յակոբայ, և ի թագաւորութեան
 Կիւլիկեցոց նահանգիս Հեթմոյ բարեպաշտի. և ի պարո
 նութեանն հայոց Կեռնի որդոյ Հեթմոյ արքայի. զոր տր
 անց տացի սոցա լամանակ խաղաղութի Երկայն ամառ
 և յետ ելից յայսմ աղխարէի ի լանդերէնալ կեանքն զա
 նապառ բարիսն պարգևեցի. նաև երշանիկ ամենաւրճեա
 ամուսնոյն Կեռնի. Կիր Աննայի և դեռաբոյս մանկան
 նոցա Հեթմոյ տացի տր Յս. փս . . . . . : Արդ զրեցա
 սա ի լեառնս Կարմիր Տեղ յանառիկ դղեակն Բարձր
 բերդ ի վանքս Կիստնկա ընդ հովանեաւ ար անաճին
 և ար նշանին և աւարտումս սորա ի յանապատս Օր
 ծանբոյնեղն : . . . . . Յոհաննէս քահանայ Գոմն ձգեցի
 որ գաւրիւնակն շնորհեաց նաև զգրող օրինակին զԷ
 ռըստակէս . . . . . նաև զպատճառ եղեալ կազմո
 թե սորա զգետ թագաւորին հայոց Հեթմոյ. և զոր
 դի անասիրի և բարեպաշտին Կոստանդեա[յ] թագաւ
 րաւորն. զՀռիփսիմէ կրանաւորն յիշման արժանի
 արասցիք : և զկազմող սորա զԳրիգոր փակեալ և
 զեղբայր նորին զԱտեփ[աննոս] վանական քահանայք) :

Կ. Յ. Բ.

“ԼՈՒՄԱՅ”

Գրական հանդիս
 Տարեկան բաժնեցինք ք. 30000
 Դիմել Redaction "Lumaz", TIFLIS.

“ՄՈՒՐՃ”

Քրդիկ, Գրական, Կարգին անառիկ
 Տարեկան ք. 30 000
 Redaction "Mourtch", TIFLIS.